

Barbara Jelonek

(Uniwersytet Wrocławski)

***Materialne i niematerialne dziedzictwo kultury Japonii*¹**

„Materialne i niematerialne dziedzictwo kultury Japonii” book review.

Słowa kluczowe: recenzja, dziedzictwo, Japonia, kultura, konferencja

Dni Japonii

VI Dni Japonii „*Materialne i niematerialne dziedzictwo kulturowe Japonii*”² organizowane przez Zakład Japonistyki i Koreanistyki na Uniwersytecie Warszawskim odbyły się w październiku 2012 roku w dziesiątą rocznicę wizyty Ich Cesarskich Mości w Polsce, zaś wydarzenia towarzyszące tej okazji oraz rozmaite prelekcje zaproszonych osób miały miejsce w gościnnych salach Biblioteki Uniwersyteckiej³. Dni Japonii trwały trzy doby i były wyjątkowym wydarzeniem zarówno dla Japonistów, jak i osób zainteresowanych tym krajem.

Pierwszego dnia podczas szóstych dni japońskich wystąpiła m.in. Ewa Pałasz-Rutkowska⁴, Jadwiga Rodowicz-Czechowska⁵, Mikołaj Melanowicz⁶, Urszula Mach-Bryson⁷.

¹ *Materialne i niematerialne dziedzictwo kultury Japonii*, U. Mach-Bryson, A. Zalewska (red.), Wydanie pierwsze, wydawnictwo Polska Fundacja Japonistyczna, Warszawa 2014, s. 177.

² Japoński tytuł konferencji: 天皇后両陛下ポーランド御来訪10周年記念日本の有形・無形文化財を巡って; Angielski tytuł konferencji: Commemorating the 10th Anniversary of the Visit of Their Imperial Majesties to Poland Material and Immaterial Cultural Heritage of Japan; <https://jknmaru.files.wordpress.com/2012/11/program-konferencji-2012.pdf>, [dostęp: 02.09.2016].

³ Tamże.

⁴ „Pamięć o Cesarzu Meiji – twórcy Japonii nowoczesnej”.

Gościem specjalnym był Bando Mariko oraz rektor Shōwa Joshi Daigaku w Tokio, który zaprezentował się z wykładem zatytułowanym „*Kawaru Nihon no josei no yakuwari*”, a sponsorowanym przez firmę Mitsui & Co. LTD, który odbył się w języku japońskim z tłumaczeniem symultanicznym. Ponadto odbyły się pokazy oraz wystawy – pokaz chanoyu: kinindate, czyli formy przygotowania herbaty dla arystokracji oraz wystawa ikebany w wykonaniu mistrzyń szkoły Ikenobō.

Kolejnego dnia podczas pierwszego panelu wystąpiła Aleksandra Görlich, Joanna Krawczyk, Anna Zalewska, Jakub Karpoluk oraz Iga Rutkowska. W drugim panelu wystąpił gość specjalny - Kōzai Atsuko, która jest mistrzynią szkoły Ikenobō oraz prezesem Oddziału Ikenobō w Okayamie. Następnie wystąpiła Agnieszka Kozyra, która opowiedziała o religijnym kulcie góry Fuji w Japonii, Iwona Kordzińska-Nawrocka, która opowiedziała o twórczości i sylwetce Sakamoto Ryuichi oraz Shinobu Kaiho-Przybylska, która zarysowała jak można nauczyć się języka japońskiego w kuchni. Po krótkiej przerwie wystąpiła jeszcze Koji Morita oraz Yoko Fujiii-Karpoluk⁸. Imprezą towarzyszącą wydarzeniu w tym dniu był koncert gry na koto z wprowadzeniem w wykonaniu Pani Katarzyny Karpowicz, a także nastąpiło odsłonięcie tablicy upamiętniającej spotkanie Ich Cesarskich Mości z Japonistami na Uniwersytecie Warszawskim w 2002 roku⁹. Ostatniego dnia odbyła się sesja w której występowali studenci oraz doktoranci¹⁰. Ponadto odbyło się także spotkanie z reżyserem Waldemarem Czechowskim oraz pokaz jego filmu *Wazawai* oraz wyświetlenie filmu *Shugendō dziś* w reżyserii Jean-Marca Albei i Patricka McGuier’a. Partnerami wydarzenia był Uniwersytet Warszawski, Mitsui & Co. LTD, Wydział Orientalistyczny Uniwersytetu Warszawskiego oraz Fundacja im. Takashimy, zaś patronat honorowy objęła Ambasada Japonii w Polsce¹¹.

Materialne i niematerialne dziedzictwo

⁵ „Jej Cesarska Mość jako strażniczka pamięci rzemiosł tradycyjnych – jedwabnictwa”.

⁶ Tatsumara Kōhō i jego tradycyjne nishiki – tkane z jedwabiu obrazy dla Dworu Cesarskiego”.

⁷ Grzebień w supraporcie – rodzina cesarska i chanoyu.

⁸ Program konferencji: <https://jknmaru.files.wordpress.com/2012/11/program-konferencji-2012.pdf>, [dostęp: 29.08.2016].

⁹ Tamże.

¹⁰ Tamże.: Zaprezentowali się Shimizu Hokuto (chanoyu ni okreu shinri rinshoteki koka ni tsuite no kiso kenkyu – ang. Basic research in the effects of the application of chanoyu within clinical psychology), Karolina Broma (ono no Komachi w kulturze japońskiej), Marta Ławniczak (Izumo no Okuni, prekursora teatru kabuki w świetle prozy Ariyoshi Sawako), Joanna Kamińska (Co wyszło z mariażu japońskiej czarki z polską miseczką – czyli czarki Hito to Hito autorstwa Zofii Kosiorek), oraz Anny Konieczka (Japońskie zwoje kakemono. Wytwarzanie i przechowywanie).

¹¹ <https://jknmaru.files.wordpress.com/2012/11/program-konferencji-2012.pdf>, [dostęp: 29.08.2016].

Warto zaznaczyć, co już redakcja również zaznacza we wprowadzeniu, że wystąpienia z wydarzenia, które dotyczyły tematyki cesarskiej zostały zebrane w publikacji zatytułowanej „*Z chryzantemą w herbie*”, a wydane zostały przez to samo wydawnictwo w tym samym czasie co recenzowana tu pozycja. Z kolei w tejże pozycji zebrane zostały prelekcje dotyczące materialnych i niematerialnych aspektów dziedzictwa japońskiej kultury¹².

Pozycja została wydana w 2014 roku nakładem Wydawnictwa JAPONICA Polskiej Fundacji Japonistycznej i zawiera materiały pochodzące z konferencji zorganizowanej przez Uniwersytet Warszawski w 2012 roku¹³. Na 177 stronach publikacji wydanych w serii Biblioteki Fundacji imienia Takashimy zatytułowanej *Spotkania z Japonią* znajduje się jedenaście artykułów naukowych. Książka została zadedykowana Okazakiemu Tsuneo z wdzięczności przez uczniów i przyjaciół Zakładu Japonistyki oraz koreanistyki Uniwersytetu Warszawskiego „w podzięk za lata serdecznej opieki”¹⁴.

Książka podzielona jest na dwie części. Pierwsza część nosi nazwę „*Wokół teatru japońskiego*”, zaś część druga „*Kultura japońska – tradycja i współczesność*”. Ponadto na początku znajdziemy uwagi redakcyjne, wprowadzenie napisane przez Urszulę Mach-Bryson oraz Annę Zalewską, zaś na końcu książki redakcja zamieściła noty o autorach w języku polskim i angielskim.

W pierwszej części znajdziemy sześć artykułów autorstwa Anny Zalewskiej¹⁵, Jakuba Karpoluka, Igi Rutkowskiej¹⁶, Yoko Fujii-Karpoluk¹⁷, Moniki Ambroziak¹⁸ oraz ponownie Yoko Fujii-Karpoluk oraz Jakuba Karpoluka¹⁹, którzy to wspólnie napisali tekst zatytułowany „*Wywiad z mistrzem Tomodą Kenkichim, aktorem wakikata reprezentującym szkołę Shimogakari Hoshō*”.

Tekst Anny Zalewskiej „*Aktorski ród Shigeyama, czyli o tym, że kyōgen jest jak tofu*” dotyczy jednej z japońskich tradycyjnych form teatralnych. Autorka już na wstępie wyjaśnia pojęcia, które zawarła w tytule publikacji, zaś swój tekst podzieliła na kilka podrozdziałów, w

¹² *Materialne i niematerialne dziedzictwo kultury Japonii...*, dz. cyt. s. 10; Publikacja została dofinansowana przez Wydział Orientalistyczny Uniwersytetu Warszawskiego, Rektora Uniwersytetu Warszawskiego oraz Fundację im. Takashimy.

¹³ Warto zaznaczyć, że fundacja została założona w 1991 roku przez pracowników Zakładu Japonistyki i Koreanistyki Uniwersytetu Warszawskiego m.in. prof. Wiesława Kotańskiego, prof. Jolantę Tubielewicz, dr Krystynę Okazaki (<http://www.szkoła.japonia.net.pl/szkola.html>).

¹⁴ *Materialne i niematerialne dziedzictwo kultury Japonii...*, dz. cyt. s. 3.

¹⁵ Absolwentka Uniwersytetu Warszawskiego, która tłumaczy na język polski poezję tanka.

¹⁶ Jest absolwentką Uniwersytetu Warszawskiego, japonistką i antropologiem kultury.

¹⁷ Jest absolwentką Uniwersytetu Waseda w Tokio, a obecnie lektorką języka japońskiego na Uniwersytecie Warszawskim w Zakładzie Japonistyki oraz Koreanistyki.

¹⁸ Jest absolwentką japonistyki Uniwersytetu Warszawskiego. W Japonii pracowała w firmie zajmującej się tradycyjną japońską kulturą. Zob. *Materialne i niematerialne dziedzictwo kultury Japonii...*, dz. cyt., s. 169.

¹⁹ Jest kulturoznawcą oraz japonistą, członkiem Polskiego Stowarzyszenia Badań Japonistycznych i International federation for Theatre Research.

których opisuje początki rodu Shigeyamy Sengorō, następnie działalność Sensaku II i przemiany w postrzeganiu terminu kyōgenu, kolejno w zarysie przedstawia działalność aktorską Sensaku IV oraz Sennojō, a na samym końcu zarysowuje problematykę działalności uczniów spoza rodu²⁰. Tłumaczy, że kyōgen to sztuka krótka i kiedyś była wystawiana jako interludia między sztukami nō, zaś obecnie są wystawiane w sposób tradycyjny albo jako przedstawienia, które składają się z samych kyōgen²¹. Z kolei w sztukach teatru nō największą rolę odgrywa shite, czyli aktor główny, zaś aktorem pobocznym jest waki. Tu warto zaznaczyć, że na ten temat napisał tekst następny autor wymieniony w spisie treści, czyli Jakub Karpoluk

Jakub Karpoluk w swoim artykule „*Kim jest aktor waki*” nakreśla współczesne funkcje sceniczne aktora waki, odtwarza genezę tego pojęcia oraz w sposób bardzo precyzyjny określa różnice między aktorem głównym, czyli nō, a pobocznym, czyli waki, a także innych uczestników sztuki teatralnej takich jak shite, shitezure i wakizure. Píše, że sztuka kompozycyjna dramatu nō dzieli się na segmenty, które spełniają określone funkcje, które czasami prezentowane są samodzielnie²². Problematykę artykułu uzupełniają odpowiednio wyselekcjonowane zdjęcia, które w większości zostały wykonane przez autora artykułu.

O teatrze kabuki w kolejnym artykule napisała Iga Rutkowska, która w swoim artykule podjęła temat dyskusji poświęconej relacji teatru kabuki a japońskiego roku obrzędowego, czyli tematyce świąt. Już na samym początku swojego artykułu Pani I. Rutkowska cytuje fragment wypowiedzi Gunji Masakatsu z „Engekikai” z 1957 roku, a w końcowej części swojego bardzo ciekawego artykułu opisuje fenomen Kuromori kabuki, czyli spektakli wystawianym z okazji koshōgatsu, a są to spektakle wystawiane w związku z obrzędami religijnymi.

Kolejny artykuł porusza problematykę japońskich teatrów lalkowych. Yoko Fujii-Karpoluk zarysowuje w swoim artykule historię kuruma ningyō, czyli teatrów lalkowych na kółkach, a ich nazwa pochodzi od specyficznej formy operowania teatralną lalką, ponieważ animator siedzi na małym stolyczku i dzięki temu, że zaopatrzony jest w trzy niewielkie kółka, to może swobodnie poruszać się z lalką po całej scenie. W dalszej części artykułu autorka przedstawia repertuar, kostiumy oraz muzykę i tańce towarzyszące tym widowiskom²³.

²⁰ *Materialne i niematerialne dziedzictwo kultury Japonii...*, dz. cyt., s. 16-26.

²¹ Tamże, s. 15.

²² Tamże, s. 35.

²³ Tamże, s. 59-73.

Monika Ambroziak w swoim tekście zatytułowanym „*Kamishibai, czyli papierowy teatrzyk*” omówiła ważną część japońskiej tradycji widowiskowej, wyjaśniła czym jest tajemniczy termin zawarty w tytule jej prelekcji, jego historię oraz obecny kształt oraz jego formy²⁴.

Część pierwszą książki zamyka wywiad z Tomodą Kenkichim przeprowadzony przez Jakuba Karpoluka oraz Yōko Fujii- Karpoluk. Wywiad autorzy przeprowadzili w języku japońskim w jego rodzinnym domu w Kanazawie, gdzie zapytano go między innymi o przeszłą i współczesną rolę aktora waki w teatrze nō. Z wywiadu można dowiedzieć się jak wyglądały ćwiczenia w jego dzieciństwie, o jego wzór do naśladowania, o proces nauki zawodu artystów waki, w jaki sposób nauczył się sztuki nakładania kostiumów, o charakter ról, tańców w ramach zawodu waki, o grę sceniczną, jak wykonywać zawód aktora waki, o jego funkcje na scenie, jakie problemy rodzi jego zawód oraz o inicjatywy i problemy związane z zagranicznymi występami aktorów nō²⁵.

Pierwszą i drugą część publikacji rozdziela osiem stron kolorowych fotografii, przedstawiających aktorów w różnych etapach sztuki oraz kilka ilustracji ze zbiorów Muzeum Narodowego w Krakowie²⁶.

Część drugą „*Kultura japońska – tradycja i współczesność*” otwiera artykuł Kōzai Atsuko²⁷, zaś kolejne zostały napisane przez Małgorzatę Martini²⁸, Aleksandrę Görlich²⁹, Iwonę Kordzińską- Nawrocką³⁰ oraz Shinobu Kaiho-Przybylską³¹. Ta część zawiera pięć artykułów.

Kōzai Atsuko w artykule „*Pięćdziesiąt lat historii kwiatów w szkole Ikenobō*” przybliży czytelnikowi historię ikebany, która pojawiła się i kształtowała w czasie wojny Ōnin (1467-1477) – jak zaznacza już na początku swojego tekstu jego autorka. Warto zauważyć, że artykuł został przełożony z japońskiego oryginału na język polski przez Annę Zalewską.

²⁴ Tamże, s. 75 i n.

²⁵ Tamże, s. 89 i n.

²⁶ Tamże, s. 102 i n.

²⁷ Jest mistrzynią ikebany w tradycji Ikenobō, a także prezesem oddziału *Ikenobō* w prefekturze Okayama. Jest tam również przewodniczącą Związku Kultury Ikebany. Tamże, s. 171.

²⁸ Jest wieloletnim kustoszem zbiorów sztuki Dalekiego Wschodu w Muzeum Narodowym w Krakowie. Jest autorką wielu prac i publikacji. Tamże, s. 171 i n.

²⁹ Jest absolwentką Uniwersytetu Jagiellońskiego oraz kuratorką w Muzeum Sztuki i Techniki Japońskiej Manggha. Tamże, s. 171 i n.

³⁰ Absolwentka japonistyki Uniwersytetu Warszawskiego oraz japońskiego Uniwersytetu Shinshū. Była stypendystką japońskiego Ministerstwa Edukacji, Fundacji Japońskiej oraz Fundacji im. Takashimy. Tamże, s. 171 i n.

³¹ Wykładowczyni na Uniwersytecie Warszawskim. Tamże, s. 171 i n.

Następny tekst napisała Małgorzata Martini, a nosi on tytuł *„Między realizmem a wyobraźnią. Glosa do wystawy Góra Fuji: Hokusai i Hiroshige. Japońskie drzeworyty krajobrazowe z kolekcji Feliksa Mangghi Jasieńskiego”*, zaś autorka zarysowuje w nim tematykę oraz koncepcję wystawy *„Góra Fuji: Hokusai i Hiroshige. Japońskie drzeworyty krajobrazowe z kolekcji Feliksa Mangghi Jasieńskiego”* zorganizowanej od 20 stycznia do 6 maja 2012 roku na terenie Muzeum Sztuki i Techniki Manggha w Krakowie, która ukazuje *„wizję pejzażu w oparciu o widoki góry Fuji w ujęciu dwóch największych artystów schyłkowego okresu ukiyo-e – Katsushiki Hokusai (1760-1849) i Utagawy Hiroshigiego (1797-1858)”*³².

Aleksandra Görlich – autorka kolejnego artykułu- już od kilku lat zajmuje się historią czterdziestu siedmiu roninów, która oparta jest na wydarzeniach trwających od 1701 do 1703 roku. W tekście *„Obrazy Chūshingury, czyli jak opowiedzieć, nie mówiąc wprost”* Aleksandra Görlich zarysowuje kronikę wydarzeń związanych z okresem reform ery Kyōhō oraz budowy sztuki *„Skarbiec wiernych wasali (Chūshingura)”*, a także podsumowuje efekty prac nad badaniami przeprowadzonymi nad krakowską kolekcją drzeworytów poświęconych opowieści o czterdziestu siedmiu roninach, której echa zobaczyć można w sztuce, literaturze oraz filmie³³.

Iwona Kordzińska-Nawrocka w swoim tekście opisała sylwetkę jednego z najwybitniejszych współczesnych japońskich muzyków, producentów i kompozytorów – Ryūichi Sakamoto. Autorka na wstępie podkreśla, że Pan Ryūichi Sakamoto jest osobą bardzo wszechstronną i utalentowaną. Z podrozdziału „Kariera muzyczna” możemy dowiedzieć kim byli rodzice artysty, gdzie dorastał, uczył się i rozwijał swoje hobby, jak rozwijała się jego kariera muzyczna – m.in. powstanie i osiągnięcia zespołu YMO. Kolejny podrozdział „Kariera filmowa” przedstawia historię sukcesów muzycznych projektów autorstwa Sakamoto (soundtracki filmowe m.in. do filmu „Merry Christmas M. Lawrence”, „Furyo”, „Little Buddha”, „The Last Emperor”. W trzecim podrozdziale Kordzińska-Nawrocka próbuje zaklasyfikować i scharakteryzować twórczość tego wybitnego artysty i stwierdza, że trudność ta jest jednocześnie zaletą, ponieważ dorobek ten wykazuje się niesamowitym eklektyzmem oraz synkretyzmem i właśnie dlatego odróżnia się go od innych japońskich artystów. W ostatnim podrozdziale „Nowe wyzwania” autorka pisze, że Sakamoto dostrzega wielką moc tkwiącą w muzyce, która ma dużą siłę oddziaływania i może wpływać na dzieje świata – stąd też artysta promuje swoją muzyką projekty dotyczące ekologii,

³² Tamże, s. 111.

³³ Tamże, s. 123-130.

trzęsień ziemi (utworzenie organizacji charytatywnej), czy też transmituje na żywo koncerty z Korei, aby szersze grono odbiorców mogło w nich uczestniczyć³⁴. Iwona Kordzińska-Nawrocka załączyła do swojego artykułu obszerny aneks, który zawiera m.in. fragmenty wywiadu telewizyjnego z programu „Beauty Tour 90 interview”, pełną listę albumów solowych, singli oraz soundtracków filmowych, a także nazwy albumów, które powstały podczas istnienia zespołu YMO. Muszę przyznać, że artykuł ten jest mocno dopracowany i każdy czytelnik będzie wysoce usatysfakcjonowany jego treścią, ponieważ autorka nie zostawia niedosytu informacyjnego, a jedynie, albo aż, poprzez wydźwięk artykułu zaprasza czytelnika by stał się słuchaczem muzyki Pana Sakamoto i po przeczytaniu tekstu sprawdził jak wygląda jego muzyczny dorobek – zwłaszcza, że autorka ułatwiła czytelnikowi zadanie i podała na tacy wszystkie niezbędne elementy do odnalezienia dorobku artystycznego tego twórcy³⁵.

Kolejny artykuł napisała Shinobu Kaiho-Przybylska, która w tekście *„Przez żołądek do... języka, czyli jak nauczyć się języka japońskiego w kuchni”*, już w pierwszych słowach uczuła, że przy nauce nowego języka obcego należy poznać jego tło kulturowe, w którym to owy język powstał, ponieważ znaczenie wyrażeni językowego *„leży nie tylko w konkretnym doborze słów, ale również zależne jest od miejsca i czasu oraz kontekstu, w którym zostało użyte”*. Z tych powodów Kaiho-Przybylska podzieliła swój artykuł na kilka części i w każdej wyjaśnia inne zagadnienie problemowe – w pierwszej opisuje przedmiot badań, czyli związki języka i kultury, etapy systematyzowania wiedzy oraz rozwijania umiejętności komunikacyjnych oraz znaczenie wykorzystywania praktycznych umiejętności. Kaiho-Przybylska do swojego artykułu załączyła tak jak poprzednia autorka aneks i jest to indeks programu *„Przez żołądek do...języka”*, w którym przedstawia poszczególne etapy realizacji tego programu oraz jego ewaluację³⁶.

Ostatnie strony publikacji *„Materialne i niematerialne dziedzictwo kultury Japonii”* zawierają obszerne noty o autorach zarówno w języku polskim jak i angielskim³⁷ – te informacje wykorzystałam w przypisach, aby przybliżyć czytelnikowi tej recenzji szybsze zgłębienie i ułatwienie odnalezienia informacji o autorze poszczególnego artykułu, który w danej chwili czytałam i poddawałam recenzji³⁸.

³⁴ Tamże, s. 131-146.

³⁵ Tamże, s. 147-150.

³⁶ Tamże, s. 151- 167.

³⁷ Tłumaczenia not o autorach na język angielski dokonali Aaron Brynson oraz Urszula Mach-Brynson. Tamże, s. 171 i n.

³⁸ Tamże, s. 169-177.

Podsumowanie

Dni Japonii³⁹ organizowane są co roku, a w 2016 roku odbędą się w dniach 24-26 października X Dni Japonii na Uniwersytecie Warszawskim – ich tematem przewodnim jest Japonia pod panowaniem cesarza Shōwa w latach 1926-1989. Zainteresowanie kulturą Bliskiego oraz Dalekiego Wschodu ciągle wzrasta. Naukowcy w szczególności zainteresowani są rozwojem japońskich technologii, nauczyciele akademicy zaś kulturą, językiem, literaturą, religią, historią, prawem oraz politycznymi elementami Kraju Kwitnącej Wiśni. Wiedza o Japonii jest niezwykle cenna – chociażby podczas kontaktów z potencjalnymi inwestorami a także w ramach promocji naszego kraju. Właśnie z tych powodów uważam, że organizowanie tematycznych konferencji oraz wydawanie publikacji po nich jest niezwykle cenne, ponieważ publikacje te szczytą się wysokim poziomem merytoryczności oraz wiedzą, którą trudno osiąść gdy nie mówi się w ojczystym języku Japończyka lub nie zna się specjalistycznego języka angielskiego. Podejrzewam jednak, że książki te nie ograniczają się do tak wąskiego grona odbiorców jaki wyżej nakreśliłam, ponieważ bardzo wiele osób w ogóle nie jest związana ze światem naukowym, a czyta tego rodzaju monografie tematyczne z powodu własnych pasji i zainteresowań. Niniejszym chciałabym gorąco polecić recenzowaną tu pozycję, ponieważ spełni ona oczekiwania odbiorców każdej z wyżej wymienionych grup czytelników.

BIBLIOGRAFIA

Materiałne i niemateriałne dziedzictwo kultury Japonii, U. Mach-Bryson, A. Zalewska (red.), Wydanie pierwsze, wydawnictwo Polska Fundacja Japonistyczna, Warszawa 2014.

³⁹ Poprzednie Dni Japonii: Pierwsze dni Japonii „Polska i Japonia. W 50. rocznicę wznowienia stosunków oficjalnych” (<http://kormoran.sklep.pl/polska-i-japonia-w-50-rocznice-wznovienia-stosunkow-oficjalnych-redakcja-naukowa-ewa-palasz-rutkowska,id5661.html>) [dostęp: 29.08.2016]; Trzecie Dni Japonii „Japonia w Polsce. Polska w Japonii” (http://anime.com.pl/III_Dni_Japonii_na_UW,calendar,show,1217.html) [dostęp: 29.08.2016]; Czwarte Dni Japonii „Wartości w kulturze Japonii” (http://www.buw.uw.edu.pl/index.php?option=com_content&task=view&id=1050) [dostęp: 29.08.2016]; Piąte Dni Japonii „W kręgu japońskiej literatury i teatru” (<http://www.kulturalna.warszawa.pl/wydarzenia,1,57145,.html>) [dostęp: 29.08.2016]; Szóste Dni Japonii „Materiałne i niemateriałne dziedzictwo kulturowe Japonii” (http://www.home.umk.pl/~pj_kj_umk/2012%20VI%20Dni%20Japonii%20na%20UW.pdf) [dostęp: 29.08.2016]; Siódme Dni Japonii *Japonia ery Heisei. Alienacje i powroty* (http://www.buw.uw.edu.pl/images/aktualnosci_2013/program_pl_www.pdf); Ósme Dni Japonii "Wymiary cielesności w kulturze Japonii" (<http://japonistyka.orient.uw.edu.pl/wp-content/uploads/2013/07/29.10-konferencja-krajowy.pdf>), Dziewiąte Dni Japonii „Zwierzęta w japońskiej kulturze i religii” (http://www.buw.uw.edu.pl/index.php?option=com_content&task=view&id=2118) [dostęp: 29.08.2016]; Dziesiąte Dni Japonii: Wojna i pokój – Japonia pod panowaniem cesarza Shōwa (1926-1989) (<http://japonistyka.orient.uw.edu.pl/dni-japonii/>). [dostęp: 29.08.2016].

<https://jknmaru.files.wordpress.com/2012/11/program-konferencji-2012.pdf>, [dostęp: 29.08.2016]
<http://kormoran.sklep.pl/polska-i-japonia-w-50-rocznice-wznowienia-stosunkow-oficjalnych-redakcja-naukowa-ewa-palasz-rutkowska,id5661.html>), [dostęp: 29.08.2016]
http://anime.com.pl/III_Dni_Japonii_na_UW,calendar,show,1217.html), [dostęp: 29.08.2016]
http://www.buw.uw.edu.pl/index.php?option=com_content&task=view&id=1050) [dostęp: 29.08.2016]
<http://www.kulturalna.warszawa.pl/wydarzenia,1,57145,.html> [dostęp: 29.08.2016]
http://www.home.umk.pl/~pjkj_umk/2012%20VI%20Dni%20Japonii%20na%20UW.pdf) [dostęp: 29.08.2016]
http://www.buw.uw.edu.pl/images/aktualnosci_2013/program_pl_www.pdf, [dostęp: 29.08.2016]
<http://japonistyka.orient.uw.edu.pl/wp-content/uploads/2013/07/29.10-konferencja-krajowy.pdf>, [dostęp: 29.08.2016]
http://www.buw.uw.edu.pl/index.php?option=com_content&task=view&id=2118), [dostęp: 29.08.2016]
<http://japonistyka.orient.uw.edu.pl/dni-japonii/>, [dostęp: 29.08.2016]